

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент,
Приймаченко Д.В., д.ю.н., професор,
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна
Шевченко М.В., к.ю.н.,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Дослідження загальнофілософського та теоретико-правового фундаменту розуміння загальних принципів адміністративного судочинства та належних шляхів їх застосування, не може обійтися без особливої уваги до положень прецедентного права Європейського суду з прав людини, зважаючи на їх загальнообов'язковий та авторитетний характер, обумовлений не лише формально-юридичними міркуваннями, але й тим, що засади праворозуміння, яких дотримується ця міжнародна судова установа, широкою професійною юридичною спільнотою визнаються чи не найбільш прогресивними.

Основоположним джерелом стандартів здійснення адміністративного судочинства слугує ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практика її тлумачення та застосування ЄСПЛ. За змістом положень цієї статті кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення та публічно проголосить рішення. На доповнення до того, підозрюваний та обвинувачений у кримінальних провадженнях відповідно до ст. 6 Конвенції забезпечується додатковими правами, з-поміж яких: 1) вважатись невинуватим доти, доки вина не буде доведена в законному порядку; 2) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою мовою про характер і причини обвинувачення; 3) мати час і можливість, необхідні для підготовки захисту; 4) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя; 5) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення; 6) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну

допомогу перекладача [1]. Обміркувавши вищевикладене, не видається очевидним те, що стандарти справедливого судового розгляду поширюються на справи, що належать до юрисдикції адміністративних судів. Водночас, загальновідомим та підтвердженим багаторічною усталеною практикою ЄСПЛ є те, що за деяких обставин розгляд справ адміністративної юрисдикції може підпадати під «вирішення спору щодо прав та обов'язків цивільного характеру» за термінологією Конвенції.

Насамперед, належна увага має бути приділена верховенству права як принципу права, який характеризується найвищим ступенем узагальнення (всеосяжність) та багатоскладовою структурою. Йдеться про те, що за класифікацією, яка має широке визнання як найбільш досконала, верховенство права включає законність; правову визначеність; заборону чинити свавілля; доступ до правосуддя, що здійснюється незалежними й неупередженими судами; дотримання прав людини; недискримінацію та рівність перед законом.

Висвітлюючи уявлення про правову визначеність, як складовий елемент верховенства права, перш за все, зазначимо, що це правове явище так само складається з декількох похідних від нього правових засад, серед яких для судочинства найбільш визначальними можна вважати стабільність і послідовність застосування норм права та обов'язковість судових рішень [2, с. 3]. Вимога про стабільність і послідовність застосування норм права лежить в основі, зокрема, висновку ЄСПЛ про те, що процесуальні правила призначені для забезпечення належного відправлення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, а також про те, що учасники судового провадження повинні мати право розраховувати на те, що ці правила застосовуватимуться. Нехтування судом чіткими та точними процесуальними правилами, що регулюють відправлення правосуддя, на дотримання яких законно розраховують учасники справи є порушенням принципу юридичної визначеності та права на справедливий [3]. Водночас, застосовуючи процесуальні норми, національні суди повинні уникати як надмірної гнучкості, яка призведе до анулювання вимог процесуального законодавства, так й надмірного формалізму, який може вплинути на справедливість [4].

Таким чином, відзначимо, що висловлюючи позицію про надмірний процесуальний формалізм у контексті процесуальних строків, ЄСПЛ визначив, що правова визначеність та належне відправлення правосуддя диктують необхідність забезпечувати дотримання передбачених законом процесуальних строків, однак у виняткових випадках має виявлятися гнучкість для того, щоб на порушення конвенційних вимог не обмежувався доступ до правосуддя. Наприклад, з належною виваженістю та стримано мають застосовуватись положення про строки за надзвичайних обставин, таких як поміщення у психіатричний заклад, значно ускладнена можливість одержувати правову допомогу, попередня

заява про намір звернутись із апеляційною скаргою тощо. Вирішуючи питання про наслідки пропущення строків, необхідно з'ясувати, чи є вони пропорційними їх цілям. Інше вважатиметься надмірним формалізмом та несумісним із принципом практичного та ефективного застосування Конвенції [5].

Наступною основоположною вимогою верховенства права, яка представляє значний інтерес з точки зору завдань даного дослідження, є забезпечення доступу до правосуддя. За матеріалами доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) про верховенство права доступ до правосуддя передбачає можливість особи оскаржити до суду дії та рішення державних органів, які суперечать його/її правам або інтересам. Життєво важливим визнається те, щоб судова система була наділена повноваженнями визначати які закони застосовуються і є дійсними для конкретної справи, вирішувати справи про встановлення фактів і застосовувати закон до фактів, відповідно до належної, тобто достатньо прозорої і передбачуваної, методології тлумачення. При цьому, судова влада має бути незалежною і неупередженою [6].

Таким чином, з вимоги про забезпечення доступу до правосуддя випливає обов'язок держави встановити та гарантувати реалізацію права на судовий захист порушених прав, зокрема шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, наділити суди достатнім обсягом повноважень для того, щоб зазначене право здійснювалось ефективно та було інструментом реального поновлення у правах, а також організувати судоустрій та судовий процес так, щоб суди були незалежним і неупередженими. Водночас, слід враховувати те, що право на доступ до правосуддя не є абсолютним та піддається певним обмеженням, які мають бути спрямованими на досягнення законних цілей пропорційними засобами, не підриваючи саму сутність права на доступ до правосуддя [7].

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Рада Європи. Урядовий кур'єр. 2010. 17.11.2010 р. № 215.

2. Контрольный список вопросов для оценки соблюдения верховенства права, принят на 106-м пленарном заседании Европейской комиссии за демократию через право (18 марта 2016 г., исследование № 711/2013 CDL-AD(2016)007). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-D\(2016\)007](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-D(2016)007)

3. «Дія 97» проти України», заява № 19164/04, 21 жовтня 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_932.

4. ТОВ «Фріда» проти України, заява № 24003/07, 8 грудня 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83.

5. Marc Brauer v. Germany, Application no. 24062/13, 1 September 2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165757>.

6. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Доповідь № 512/2009, схвалена на 86-му пленарному засіданні Венеційської Комісії. Право України. 2011. № 10. С. 168–183.

7. Иванова и Ивашова против России, жалобы № 797/14 и 67755/14, 26 января 2017 г. URL: <https://minjust.ru/ru/2018-god/delo-ivanova-i-ivashova-protiv-rossii>.

УДК 341.226: 629.73 (043.2)

Миронець О.М., старший викладач,
Гуцал І.Ю., студентка магістратури,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ВІД АКТИВ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ

Протягом розвитку правової бази міжнародного повітряного права поняття «акт незаконного втручання» розумілось по-різному. У своїх доробках Прокоф'єв Н. В. неодноразово зазначає, що у вітчизняній доктрині розвивається дискусія, щодо питання чи є здійснення акту незаконного втручання міжнародним злочином чи злочином міжнародного характеру. Натомість на сьогоднішній день під вищевказаним поняттям слід розуміти протиправні дії, пов'язані з посяганням на нормальну і безпечну діяльність авіації й авіаційних об'єктів, внаслідок яких сталися нещасні випадки з людьми, майнові збитки, захоплення чи викрадення повітряного судна або такі, що створюють ситуацію для таких наслідків [1].

Єдине тлумачення першого поняття, сприйняте міжнародною спільнотою, є необхідним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Річ у тім, що саме від єдиного розуміння термінів та їх правової природи залежить правильна кваліфікація діянь та справедливе вирішення питань щодо юридичної відповідальності за їх вчинення.

З метою боротьби із злочинною діяльністю, пов'язаною з незаконним втручанням у діяльність цивільної авіації, Міжнародною організацією цивільної авіації (ІСАО) було розроблено та прийнято ряд міжнародно-правових актів.

Варто зауважити, що невід'ємний та надзвичайний вклад в розвиток безпеки цивільної авіації та захисту її від актів незаконного втручання було втілено з прийняттям Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 7 грудня 1944 року. Проте правові норми щодо захисту цивільних повітряних суден від актів незаконного втручання були сформовані та задекларовані юридично пізніше.